

Etnické konflikty

Filip
Tesař

Etnické konflikty

Filip
Tesař

Tesař, Filip

Etnické konflikty / Filip Tesař. -- Vyd. 1. -- Praha : Portál, 2007

ISBN 978-80-7367-097-9

316.482 * 323.1 * 316.647.5 * 316.485.6

- etnické konflikty
- etnické vztahy
- etnocentrismus
- xenofobie
- management konfliktů
- studie

316.4 – Sociální procesy [18]

UPOZORNĚNÍ PRO ČTENÁŘE A UŽIVATELE TÉTO KNIHY

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele.

Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

© Filip Tesař, 2007

Lektoroval prof. Pavel Barša, PhD.

Portál, s. r. o., Praha 2007

ISBN

978-80-7367-097-9 (tištěná kniha)

978-80-262-0134-2 (pdf)

978-80-262-0289-9 (ePub)

978-80-262-0290-5 (mobi)

Obsah

Úvod	7
1. Teoretická východiska	15
1.1 Co znamená „etnický“	15
1.2 Soutěž a konflikt	24
1.3 Rasové a další konflikty	33
2. Biologie konfliktů aneb K čemu jsme naprogramováni	41
2.1 Kypící čajník aneb K čemu jsme evolučně naprogramováni	41
2.2 Jedinec a masa	47
2.3 Identita, etnicita a národ	51
3. Psychologie konfliktu aneb Co nás pohání vpřed.	65
3.1 Etnocentrismus a xenofobie.	65
3.2 Etnická mobilizace	73
3.3 Útok, nebo obrana?	80
4. Geografie a historie konfliktů aneb Vždy a všude?	97
4.1 Zdánlivá všudypřítomnost.	97
4.2 Co říkají dějiny	102
4.3 Etnizace jiných konfliktů	108
5. Sociologie konfliktu aneb Proč se někteří snesou a jiní ne.	117
5.1 Mlčící sousedé	117
5.2 „Shora“ a „zdola“	127
5.3 Logika dvou táborů	134
6. Antropologie konfliktů aneb Myslíme v mýtech	141
6.1 Jsme to, čím nejsme.	141
6.2 Kulturní paměť, kořeny a zrada.	146
6.3 Tvárná jména, tvárné dějiny	155

7. Politologie a ekonomie konfliktů aneb Zájmy v pozadí	165
7.1 Autoritarismus a válka	165
7.2 Vůdce	174
7.3 Kdo z toho má zisk	180
8. Filozofie konfliktů aneb Proč zabíjíme	191
8.1 Násilí jako tmel	191
8.2 Terorismus	199
8.3 Genocida	205
9. Řešení konfliktů	17
9.1 Strukturální řešení	217
9.2 Léčba příčin	221
9.3 Segregace, nebo komunikace?	234
Literatura v českém jazyce	243
Rejstřík	249

Úvod

Lépe než co jiného poslouží jako úvod k této knize jeden příběh. Je to příběh Dušana Kecmanoviče, předního psychiatra v bývalé Jugoslávii. Nesetkáme se v něm s krvavými zločiny, může však posloužit jako univerzální příklad toho, co pokládám ve spojitosti s etnickými konflikty za nejdůležitější: tyto konflikty podstatně omezují svobodu jednotlivých lidí.

Na počátku války oblehly Sarajevo, kde Kecmanović žil, jednotky armády složené z etnických Srbů (zpočátku formálně pod jugoslávskou hlavičkou, ale po několika týdnech už jako armáda Republiky srbské, státu jednostranně vyhlášeného srbskými nacionalisty vedenými Radovanem Karadžičem). Kecmanović, národností Srb, navíc narozený v Srbsku, nikoli v Bosně, zůstal v obléhaném, převážně muslimském městě. I když se ztotožňoval s obléhanými, řada drobných detailů mu znechutila život v Sarajevu mnohem víc než dopadající granáty. Jednoho rána našel u své pracovny vyražené dveře a uvnitř všechno zpřeházené, aniž však cokoli chybělo. Ředitel na jeho žádost o vyšetření nijak nereagoval. Pak si Kecmanović všiml, že na telefonní hovory z nemocniční ústředny (jednoho z mála míst ve městě, kde fungoval telefon) osobně dohlíží armádní důstojník, ale pouze v případě, že telefonujícím byl Srb. Anebo u vchodu do nemocnice, kde se kontrolovala totožnost, ostraha jednoho dne srdečně pozdravila jeho kolegu a přítele jenom proto, že měl muslimské jméno. Zato Kecmanoviče se zdoluhavě a bez kapky zdvořilosti vyptávali na jméno, adresu, datum narození – všechno údaje uvedené v průkazu.

Kecmanović se rozhodl na přechodnou dobu odjet do Bělehradu, kam se před bombardováním uchýlila jeho žena a děti na počátku války a kde žili jeho sourozenci. Nechtěl však jet ze Sarajeva přímou cestou, přes území ovládané bosenskými Srby. Zazlival jim nemilosrdné ostřelování Sarajeva a obával se také možných problémů. Příjmení Kecmanović je v Bosně velice vzácné – a Kecmanovičův bratr byl členem Prezidia Bosny a Hercegoviny, kolektivního orgánu vedení republiky, nyní pod muslimskou kontrolou. Srbové, kteří byli jeho členy, byli pro srbské nacionalisty zrádci. Kecmanović se obával, že by ho při první kontrole dokladů zadrželi a informovali jeho bývalého kolegu psychiatra, nacionalistu Radovana Karadžiče, nyní prezidenta Republiky srbské, který dobře znal Kecmanovičovy postoje.

Kecmanović se proto rozhodl cestovat velkou oklikou, přes území kontrolované bosenskými Chorvaty, přes Chorvatsko a Maďarsko. Nejprve však musel překonat necelé dva kilometry území kontrolovaného bosenskoserbskými vojáky. Ti ho na prvním checkpointu, poté co uviděli jeho příjmení, zadrželi. Kecmanović několika stovkami marek uplatil jednoho z důstojníků,

aby ho převezl k Chorvatům, s nimiž měli Srbové příměří. S oficiální výmluvou, že jede do Záhřebu pomoci dokončit psychiatrickou encyklopedii, nasedl na autobus mířící do Chorvatska. Jak se blížili k chorvatským hranicím, byly dotazy policistů kontrolujících na checkpointech Kecmanovičovy doklady stále dotěrnější. Nakonec byl znovu zadržen. Při výslechu mu vyšetřovatelé oznámili, že se po náletu jugoslávských letadel před několika měsíci rozhodli zabít každého Srba, který jim padne do rukou. V tu chvíli dorazil zástupce velitele vojenské policie. Zeptal se Kecmanoviče, co ví o jistém Srbovi z kliniky, v níž Kecmanovič působil, známém nacionalistovi. Kecmanovič si domyslel, že ho s ním spojují, a vzdal se veškeré naděje. Dotyčný zástupce velitele mu pak přikázal vsednout do auta a kamsi ho vezl. Ke Kecmanovičově údivu však dohnal jeho autobus a nechal ho nastoupit zpátky. Byl to jeho bývalý student, který ho přišel zachránit před popravou; onen srbský nacionalista byl prý jeho nejlepším přítelem na kolejích.

Kecmanovič pokračoval do Záhřebu. Měl pouze starý jugoslávský pas, a takoví lidé mohli očekávat problémy s policií, jež na ulicích neustále kontrolovala doklady. Dva dny zůstal v kabinetě u svého kolegy, shodou okolností Srba, který pro něj zorganizoval návštěvu dalších srbských kolegů, o kterou Kecmanovič vzhledem ke svým zkušenostem z poslední doby nijak nestál – ačkoli věděl, že Srby na poliklinice dalo dohromady podezírání, jemuž byli vystaveni, a strach z nejisté budoucnosti, viděl v tom jen další manifestaci etnické příslušnosti. Ze Záhřebu odjel do Budapešti a odtamtud konečně do Bělehradu. V kupé vlaku, kterým cestoval, se po překročení srbských hranic konečně cítil bezpečně, ale příjemně pouze do té doby, kdy policista na hranicích hrubě seřval druhého cestujícího v kupé jen proto, že to byl Albánc.

Po příjezdu do Bělehradu Dušan Kecmanovič marně hledal zaměstnání. Ředitelé všech psychiatrických ústavů byli členy vládnoucí strany prezidenta Slobodana Miloševiče nebo rozhodní stoupenci jeho nacionalistické politiky. Řekli mu, že existuje dohoda s Radovanem Karadžičem o tom, aby Srbové z Bosny nebyli v Srbsku zaměstnáváni. To je mělo přimět k návratu do Republiky srbské. Kecmanovič byl alespoň přizván na Psychiatrický kongres Jugoslávie (která se nyní skládala už jen ze Srbska a Černé Hory). Promluvil zde o situaci v Sarajevu a vyzval přítomné, aby odsoudili barbarské počínání armády Republiky srbské. Následující noc mu mnohokrát zvonil telefon, po zvednutí sluchátka se však nikdo neozýval. Tehdy se rozhodl opustit bývalou Jugoslávii docela. Nový domov našel v Sydney, kde sepsal monografii *Mass Psychology of Ethnonationalism* (1996).

Kecmanovičovo vyprávění působí na nezaujatého pozorovatele absurdně. Nevyprávěl jsem ho však proto, abych vzbudil dojem, že lidé zapletení do etnických konfliktů jsou divní, jiní než my. Naopak, s jeho pomocí jsem chtěl ukázat, jak zvláště se mohou chovat lidé, kteří jsou víceméně stejní jako my.

S poznáváním etnických konfliktů v bývalé Jugoslávii jsem začal počátkem roku 1990 v Kosovu. Během mnoha následujících let jsem se tu pohyboval většinou v těsném kontaktu s místními obyvateli, chodil jsem tudy po svých, jezdil stopem, místními autobusy, vojenskými transporty nebo s uprchlickými konvoji, přespával jsem, jedl a pil pod jednou střechou s lidmi ze zapadlých vesnic i panelákových sídlišť. Viděl jsem, že tito lidé se ode mne nijak podstatně neliší. Bilo však do očí, že ačkoli ke mně se většinou chovali vstřícně, pohostinně (i když někdy nedůvěřivě), vůči svým krajanům odlišné národnosti byli ochotni ospravedlňovat i těžké zločiny.

Přestože to nebývá zvykem, chtěl bych proto hned na úvod předeslat jeden základní závěr, k němuž jsem dospěl během mnoha let terénních výzkumů v bývalé Jugoslávii i studia etnických konfliktů obecně. Domnívám se totiž, že to může pomoci, i tobě, čtenáři, lépe pochopit následující kapitoly.

To, co se z pohledu nezaujatého pozorovatele zdá absurdní, má vždy svou hlubokou logiku. Lidé jsou vedeni sledem situací, v nichž se orientují s ohledem na svůj prospěch, své bezpečí, prestiž nebo zisk. Těm, kdo mohou vidět jen omezené výseky jejich počínání v televizních zprávách, se však takové jednání zdá absurdní. Pokud by však byli sami postaveni do podobných situací, nezfídka by se chovali stejně, aniž by v tom viděli něco absurdního. Míra absurdity, kterou snadno postřehne nezávislý pozorovatel, málokdy přichází naráz. Nejčastěji je dávkována po troškách, takže se lidé snadno přizpůsobí a ztrácejí cit pro to, co je „normální“. Touto cestou dochází k tomu, že jsou ochotni akceptovat i očividně hrozné věci. Avšak o hrozné věci jde jenom z pohledu nezaujatého pozorovatele; jejich pachatelé mají jen málokdy potěšení z páchání „zla“. Většinou, jsou přesvědčeni, jakkoli se to zdá absurdní, že dělají správnou věc.

Logika zřetězených situací, do nichž se dostali, drží účastníky etnického konfliktu (i nechtěné) ve střetu, ačkoli je to nevýhodné (třeba kvůli pokračující válce, která přináší bídu). Asi nejčastější otázka, kterou mi kladli lidé vyptávající se na války v bývalé Jugoslávii, pamatující přitom Jugoslávii takovou, jaká se zdála zpoza železné opony (šťastná a veselá), zněla víceméně takto: „Proč se mezi sebou prostě nedohodnou?“ Námětem této knihy je odpověď na tuto otázku. Co nutí lidi, aby se v určitých situacích chovali zdánlivě absurdně, řídili se etnickými kritérii, tolik omezujícími, navzájem se šikanovali, válčili mezi sebou? Během četby následujících kapitol měj, čtenáři, na paměti, že to není tím, že by někteří jedinci byli zásadně jiní než my. Ano, lidé mají přirozený sklon pokládat příslušníky jiných národů, odlišných kultur za zásadně jiné. To je živná půda pro etnické konflikty (ne však jejich příčinou). Pro porozumění etnickým konfliktům se však přes tento sklon musíme přenést. Pokud si představujeme, že pachatelé, například nacisté vyhlazující Židy, jsou jiní lidé než my, děláme nevědomky tutéž

chybu v uvažování jako nacisté, kteří si představovali, že Židé nejsou lidé jako oni. Mnoho Čechů je dodnes přesvědčeno, že nacisté dělali zločiny, protože to byli Němci. Ale bylo tomu spíše naopak: někteří Němci dělali zločiny, protože byli nacisté.

Než se pustím do odpovědi na uvedenou otázku, která nebude ani krátká, ani jednoduchá, musím uvést ještě několik slov k tomu, nakolik jsme vůbec schopni tyto otázky odpovídajícím způsobem zkoumat.

O jednotlivých konfliktech toho víme různě. O některých velmi mnoho, o jiných velmi málo. Některé jsou studovány dlouho, z mnoha pohledů, prostřednictvím několika vědeckých disciplín, různými metodologiemi a celou řadou autorů. O jiných se píše hlavně v souvislosti s aktuálními událostmi, například válkou. Celkový pohled na ně může být zatížen dobovým diskurzem. Některé soustavně zkoumá třeba jenom jeden badatel.

Asi nejlépe zdokumentovaným a vědecky analyzovaným případem je konflikt v Severním Irsku. Nahrává tomu i to, že oba státy, pro které bylo Severní Irsko jablkem sváru, si na ně nedělají výhradní nárok, což otupuje ostří studií psaných na jedné i na druhé straně: cílem zkoumání konfliktu už dlouho není dokázat, že „naše“ strana je v právu. Minimálně z britské strany není Severní Irsko žádnou „posvátnou půdou“, naopak, pro mnohé je spíše přítěží, nebo dokonce pozůstatkem koloniální minulosti. Mezi odborníky v Irsku a Velké Británii proudí čilá diskuse, která není rozdělena podle státní příslušnosti; poznatky se vyměňují, nejsou pokládány za ideologickou zbraň. K dobrému poznání konfliktu přispívá i to, že se odehrává v anglofonní oblasti a naprostá většina odborných studií je psána v angličtině. To umožňuje snadné zapojení dalších vědců mimo vlastní irsko-britskou oblast. Británie zároveň tradičně představuje jednu ze špiček v rozvoji společenských věd, takže ve zkoumání konfliktu jsou průběžně aplikovány novinky v přístupu i metodologii. Konflikt v sobě sice nese značnou dávku násilí, ale nepřerostl ve válku. I přes omezení demokracie a průběžné násilí existuje v oblasti veřejný řád. Díky tomu se dá neustále provádět kvalitní terénní výzkum. Přesto se vědci neshodují ani v názoru na jeho příčiny, ani na možná řešení (tomu se mezi vědci říká „konflikt kvůli konfliktu“; Hayes, 2001).

Také o dalších konfliktech v západní Evropě jsme informováni poměrně dobře, ať už se jedná o konflikty násilné, či nenásilné, týkající se autochtonních menšin, nebo přistěhovaleckých komunit. Podobně je tomu i v Severní Americe, Austrálii a na Novém Zélandě. Stejně tak jsou podrobně a průběžně dokumentovány konflikty v Izraeli a na jím okupovaných územích, do jisté míry i v Jižní Africe. Podobně jako v Evropě a v Severní Americe se zde spojuje celková úroveň státní správy, vědy i žurnalistiky, takže je k dispozici dostatek statistických dat, odborných studií i fundovaných novinových článků. Tyto oblasti jsou navíc pevně usazený v euroamerickém povědomí,

a proto je o tato témata v porovnání s jinými vyšší zájem – odborná poptávka. Zájem o Srí Lanku nebo Indii pomáhá udržovat mimo jiné to, že je tam dodnes rozšířena angličtina. Naopak zájem o Rwandu či Burundi, kde jako koloniální dědictví přetrvává vliv francouzštiny, poněkud poklesl spolu s ústupem francouzštiny z mezinárodní odborné sféry. A ať se nám to líbí, nebo ne, aby se konkrétní etnické konflikty mohly dostat do popředí zájmu, potřebuje být tento zájem živěn dostatečným množstvím informací v angličtině. Například konflikty na Balkáně jsou sice zkoumány poměrně dobře, avšak většina publikovaných informací je dostupná pouze v národních jazycích. Řada západních vědců se proto opírá spíše o novinářské reportáže z pera svých krajanů. Jazykové vybavení je mnohdy vážnou překážkou, a tak není divu, že například etnické konflikty v islámském světě, na mnoha místech Afriky, Asie a Latinské Ameriky zůstávají na okraji odborného zájmu, tím spíše, je-li výzkum komplikován kulturními odlišnostmi nebo nedůvěrou místních vlád.

Nedostatečná znalost místních jazyků mezi západními vědci působí problémy zejména tam, kde je studium závislé na psaných dokumentech. K takovým tématům patří zejména nacionalismus, který s etnickými konflikty úzce souvisí. Studium nacionalismu je stále do značné míry studiem evropského nacionalismu a příklady z jiných částí světa slouží často jako doplněk, ne-li okrasa. Od devadesátých let 20. století se nicméně situace postupně mění, zejména díky vzniku značného počtu nových odborných časopisů vydávaných v angličtině, v nichž stále častěji publikují vědci původem mimo západní Evropu a Severní Ameriku. Ačkoli se podstatná část z těchto nových témat soustřeďuje na velké země, jako je Čína, Indie, Indonésie či Nigérie, prostor dostávají i témata týkající se Fidži či Šalamounových ostrovů.

V souvislosti s tím ovšem vystupuje do popředí jiný nepříjemný rys. Současné studium etnických konfliktů je poznamenáno zaměřením na případové studie, a tedy rozdrobením pozornosti. Eurocentrický pohled, který dominoval až do nedávné minulosti, byl sice zkreslující, představoval však přehlednou a srozumitelnou výchozí platformu. A přestože se tento pohled postupně obrušuje, vytvořit nějaký univerzální model etnického konfliktu se příliš nedaří právě proto, že tematický záběr je dnes obrovský. Nejenže počet informací stále rychle roste, ale i jejich výměna se nesmírně urychlila díky jejich dostupnosti v elektronické podobě. Dnes není problém vyhledat pomocí klíčových slov odborný článek věnovaný konkrétnímu tématu, objednat ho a obratem přečíst. Samy redakce tomu vycházejí vstříc začleňováním do placených databází. Avšak tyto informace, právě kvůli jejich množství, není snadné uspořádat a zjistit tak všeobecné rysy příznačné pro etnické konflikty. Určitou možnost skýtá laboratorní experiment. Sociálněpsychologické pokusy jsou případovými studii, z kvantitativní analýzy se však dají vyvo-

dit zobecňující informace snáze. Má to samozřejmě svá úskalí: pokusné osoby bývají až na výjimky vysokoškolští studenti ze zemí euroamerické tradice nebo přistěhovalci do těchto států (navíc většinou studenti psychologie). Experimentální situace také postrádají celkový kontext situací reálných.

Existuje i další cesta kvantitativního výzkumu. Od konce devadesátých let se začaly prudce rozvíjet srovnávací analýzy, které nevycházely z toho, že by se na základě studia konkrétních konfliktů snažily popsat určitý vzor. Opíraly se o jiné údaje – statistické. Zkoumaly četnost a intenzitu konfliktů například v závislosti na jazykové nebo náboženské odlišnosti, ekonomice či demokracii. Negativním rysem těchto studií je však často příliš velký odstup od vlastního tématu. Nejde jen o snahu stanovit závěry na základě omezeného počtu vybraných charakteristik, ale zpravidla také o paušální zahrnování kvalitativně odlišných situací do téže kvantitativní kategorie.

Mezi těmito dvěma póly, tedy podrobnými případovými studii (kvalitativními i kvantitativními) a statistickými analýzami, se dnes studium etnických konfliktů pohybuje. Pokusil jsem se využít obou z nich a poznatky kombinovat se svou osobní zkušeností z terénu. Snažil jsem se zmínit v knize co nejširší paletu příkladů z celého světa, a pokud to bylo možné, i z různých časových období. Nemohl jsem samozřejmě obsáhnout vše, a ani příklady těch konfliktů, kterých se dotýkám, nejsou zpracovány stejně podrobně. Nedovoľoval to rozsah knihy ani mé vlastní znalosti. Některým konfliktům je tedy věnována pouze letmá zmínka, sloužící k tomu, aby se okruh příkladů tematicky příliš neuzavíral. Další konflikty popisují blíže, avšak jen v určitém aspektu. A konečně k jiným se vracím opakovaně. V tomto případě jsem usiloval o to, aby příklady pocházely pokud možno z prostředí různých společenských, kulturních i historických podmínek. Proto se kromě konfliktů v bývalé Jugoslávii, které znám nejdůvěrněji (zejména Kosovo a Bosnu a Hercegovinu), budou opakovat zejména odkazy na Rwandu, Srí Lanku, Severní Irsko, nacistické Německo a také na dějiny Čechů a Němců v českých zemích.

Ačkoli jsem se snažil dotknout přinejmenším všech světadílů, čtenář musí mít na mysli, že kniha není zamýšlena jako encyklopedická příručka. Encyklopedie etnických konfliktů existují, a kdo má zájem, může v nich nalézt dostatek faktografických údajů včetně podrobných chronologií. Mým cílem bylo něco jiného: nastínit, proč k etnickým konfliktům dochází a jakým způsobem se to děje. Doufám, že tuto knihu využijí zejména studenti; mnoha z nich, zvláště z univerzit v Praze a Plzni, jsem zavázán za mnohaletou zpětnou vazbu. Není však určena výhradně jim, ale každému, komu vrtá hlavou, proč se takové věci dějí, a chce se o tom dozvědět něco víc. Na závěr jsem připojil krátký seznam užitečných encyklopedických příruček a české literatury k tématu, která je pro většinu čtenářů nejdostupnější.

Během psaní jsem se neustále setkával s tím, že některé odborné pojmy nejsou v češtině ustálené. Proto raději uvádím v závorkách původní anglické odborné výrazy. České termíny jsou vesměs překlady anglických, v některých případech moje vlastní. Tučně jsou zvýrazněny pojmy, které jsou v textu definovány.

Tato publikace vděčí za svůj vznik mnoha lidem, kteří mi kdy podali pomocnou ruku, poskytli střechu nad hlavou nebo plný talíř, rodičům, kteří mne podporovali v dlouholetém toulání po Balkáně, vstřícnému a trpělivému nakladatelství Portál a mé ženě, bez jejíž tolerance a úsměvu by kniha nikdy nebyla napsána.

LITERATURA

- Kecmanović, D.: *Mass Psychology of Ethnonationalism*, New York, Plenum Press 1996.
- Kecmanović, D.: *Etnička vremena*. Beograd, Biblioteka XX vek /Čigoja štampa/ Knjižara Krug 2001.
- Hayes, B. C.: Sowing Dragon's Teeth: Public Support for Political Violence and Paramilitarism in Northern Ireland. *Political Studies* 49/5, 2001, s. 901–922.

Teoretická východiska

O etnických konfliktech běžně čteme v novinách a každý asi zhruba ví, o čem je řeč. S tím však nevystačíme, chceme-li se jimi zabývat odborně. Musíme si je nejprve definovat. Přívlastek etnický má za sebou dlouhý vývoj, který mu dodal určitý pejorativní nádech. Zbavíme-li toto slovo historického nánosu, snáze si technicky definujeme i **etnikum**, jeden z nejméně používaných termínů, s nímž se v této knize budeme setkávat. Konflikt je pojem definovaný mnohem jednoznačněji, o to více však může mít v praxi různých podob. Ne všechny konflikty, o nichž budeme v knize pojednávat, jsou v odborných studiích označovány jako etnické, přestože s nimi mají společnou strukturu. Největší takovou skupinu tvoří konflikty označované jako rasové. Musíme si proto ujasnit, jak široce budeme spojení „etnický konflikt“ vlastně používat.

1.1 Co znamená „etnický“

Hovoří-li někdo o etnické hudbě, má na mysli něco pozitivního, a mluví-li o etnických konfliktech, něco odpuzujícího. Ačkoli by alespoň ve vědě mělo mít spojení *etnický konflikt* neutrální význam, vyjadřuje přívlastek etnický v běžném jazyce odstup: etnický konflikt bývá na Západě spojován s „jinými“.

zaostalejšími, divočejšími končinami světa, ale ani etnická hudba není „naše“ (evropská, moderní). Vidíme tedy, že pojem etnický může znamenat i cizokrajný, zvláště v Evropě. V Americe slouží totéž slovo i k rozlišení národnosti a občanství, nebo přímo jako charakteristika menšiny („etničtí Albánci“ jako lidé albánské národnosti, nikoli státní příslušnosti).

Původ pojmů etnický a etnikum

Výraz **etnický** prodělal dlouhý vývoj a změny kontextu a stále v sobě nese jejich stopy. Abychom ho mohli používat v odborném smyslu, musíme se od dobových kontextů oprostit, a to nejde bez jejich znalosti. Nejprve si proto zrekapitulujme vývoj pojmu.

Původní smysl řeckého termínu ethnos můžeme přeložit zhruba jako „našinci“. Odvozen byl od praindoevropského zvratného zájmena třetí osoby s(w)e, znamenajícího totéž co české se, si, a používaného pravděpodobně rovněž pro označení vlastního společenství. Od zmíněného praindoevropského zájmena vznikl i řecký výraz ethos – „zvyk“, což upomíná na úzké sepětí mezi společenstvím a svébytnou kulturou. Původně šlo asi o skupinu příbuzensky spjatou, ale v době, kdy Řekové už žili v pravidelných kontaktech s kulturně odlišnými společenstvími a kdy máme výraz poprvé doložen, mohl znamenat asi totéž jako „národ“: entitu rozvinutější než kmen, s autonomní politickou organizací a společenskou hierarchií, u níž se předpokládal společný původ – něco trochu ve smyslu Blut und Boden („krev a půda“).

Zpočátku byl výraz vztahován na „řecká“ i „neřecká“ etnika, postupně však začal být stále více spojován s neřeckým – z řeckého pohledu necivilizovaným, barbarským – světem, tedy zhruba ve smyslu biblického pronárod. V Septuagintě, řeckém překladu Starého zákona pořízeném ve 3. století př. n. l., je k překladu hebrejského gojim (neizraelské národy – opak vyvoleného národa) použito právě slovo ethnos. Pohanské národy jsou jím označeny i v Novém zákoně a šíření křesťanství tento význam upevnilo (do latiny byl tak převzat výraz ethnicus přímo jako označení pohanů). Používání pojmu ethnicus, stále v určitém smyslu vázaného na „lidi odjinud“, však postupná christianizace Evropy během středověku odsunula na okraj slovníku. Po pokřtění litevského knížete roku 1386 se ethnici stali minulostí, stejně jako biblické pronárody. Židovsko-řecká a latinsko-křesťanská společnost nám odkázaly určité vidění „sebe“ a „jiných“, které je založeno na protikladech. To platí pro lidská společenství obecně (viz část 3.1); pro vnímání toho, co v sobě nese výraz etnický, jsou však důležité tyto konkrétní protiklady:

- národ – etnikum;
- křesťané – pohané;